

Wojciech Chudziak, J. Bojarski, A. Dokowski, M. Weinkauff

Kałdus, st. 1, gm. Chełmno, woj. toruńskie, AZP 33-41/1

Informator Archeologiczny : badania 31, 190-191

1997

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wyeksplorowana jedynie częściowo, gdyż pozostawała poza obrębem rowów sondażowych. W jednym z rowów udało się uchwycić warstwę kulturową pozostającą poza obrębem obiektów. Znaczna część obiektów posiadała nieustratyfikowane wewnętrznie wypełniska, jedynie dwa obiekty miały wypełniska wielowarstwowe. Jeden z obiektów (częściowo pozostający poza zasięgiem sondażu) można określić ze względu na kształt, rodzaj jednostek stratygraficznych i materiał zabytkowy, jako relikty obiektu mieszkalnego (ziemianki?). Oprócz zadokumentowania i wyeksplorowania jednostek stratygraficznych badania przyniosły znaczną liczbę znalezisk ruchomych: 1509 fragmentów ceramiki (w większości datowanych na XII-XIII w.), 18 zabytków wydzielonych (np. posrebrzane kabłączki skroniowe, żelazne noże, gliniana grzechotka, fragment żarna kamiennego). Zebrano 137 próbek (np. kości, polepa, węgiel drzewny, popiół). Pełne zintegrowanie funkcji i określenie chronologii stanowiska wymaga kontynuowania prac.

Materiały i dokumentacja przechowywane są w Instytucie Archeologii i Etnologii PAN.

Wyniki badań zostaną opublikowane w wydawnictwach Instytutu Archeologii i Etnologii PAN.

Badania będą kontynuowane.

KALISZ ZAWODZIE, gm. loco, woj. kaliskie

- gród wczesnośredniowieczny

Badania wykopaliskowe, przeprowadzone przez dr. Tadeusza Baranowskiego (Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa). Kolejny sezon badań zespołu grodowego Kalisz Zawodzie.

KAŁDUS, st. 1, gm. Chełmno, woj. toruńskie, AZP 33-41/1

- ślady osadnictwa kultury lendzielskiej (neolit)
- ślady osadnictwa kultury pucharów lejkowatych (neolit)
- osada kultury łużyckiej (środkowa i późna epoka brązu – wczesna epoka żelaza)
- cmentarzysko wczesnośredniowieczne

Ratownicze badania wykopaliskowe w związku z niszczeniem tzw. przestrzeni reliktywnej w wyniku działania „dzikiego” wybierzyska piasku, przeprowadzone w dniach od 30 czerwca do 23 sierpnia przez dr. hab. Wojciecha Chudziaka oraz mgr. mgr. J. Bojarskiego, A. Dokowskiego, M. Weinkaufa (Instytut Archeologii i Etnologii Zakład Archeologii Średniowiecza i Czasów Nowożytnych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu).

Finansowane przez Komitet Badań Naukowych (projekt zamawiany PBZ-016-07 „Polska w dobie Zjazdu Gnieźnieńskiego i jej miejsce w kulturze europejskiej X-XX wieku”). Drugi sezon badań obecnej ekspedycji. Przebadano powierzchnię 3,8 ara.

Najważniejsze prace rozpoznawcze prowadzone były przez Lissauera w 1886 r., później stanowiska było wielokrotnie badane. Prace tegoroczne w pierwszym etapie ukierunkowane były na lokalizację cmentarzyska wczesnośredniowiecznego, toteż wykopy zakładano w formie kolejno numerowanych rowów sondażowych, w których stwierdzono ślady osadnictwa wielokulturowego. Od momentu odsłonięcia pierwszych grobów wykopy zakładano już według siatki arowej, nawiązując do mapy 1:10 000. W sumie eksploracją objęto 139 obiektów, w tym 56 grobów. Większość grobów występowała w układzie rzędownym, wyróżniając się orientacją głównie zachodnią i relatywnie bogatym wyposażeniem (kolia z paciorków szklanych, srebrny brakteat, ołowiane i brązowe kabłączki skroniowe, pierścionek bursztynowy i brązowy, noże żelazne, krzesiwo żelazne oraz naczynia ceramiczne). Odsłonięte pochówki pochodzą głównie z wczesnych faz chrystianizacji ziemi chełmińskiej (XI-XII wiek). Ich stan zachowania był różny, uzależniony od lokalizacji w obrębie stanowiska i głębokości zalegania.

Oprócz reliktyw cmentarzyska wczesnośredniowiecznego natrafiono również na pozostałości osiedla kultury pucharów lejkowatych, kultury lendzielskiej, kultury łużyckiej oraz wczesnośredniowiecznego. Zalegały one w obrębie wielowarstwowego układu stratygraficznego o miąższości dochodzącej miejscami do 2,5 m od powierzchni gruntu.

Materiały i dokumentacja przechowywane są w Instytucie Archeologii i Etnologii w Toruniu.

Wyniki badań będą opublikowane w monografii stanowiska.
Badania będą kontynuowane.

KALDUS, st. 3, gm. Chełmno, woj. toruńskie, AZP 33-41/3

- grodzisko wczesnośredniowieczne (2 połowa X-połowa XIII wieku)

Ratownicze badania wykopaliskowe, przeprowadzone w dniach od 30 czerwca do 23 sierpnia przez dr. hab. Wojciecha Chudziaka, dr. D. Polińskiego, mgr. mgr. J. Bojarskiego, M. Weinkauffa (Instytut Archeologii i Etnologii Zakład Archeologii Średniowiecza i Czasów Nowożytnych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu). Finansowane przez Ministerstwo Kultury i Sztuki w ramach programu resortowego „1000-lecie Zjazdu Gnieźnieńskiego”. Drugi sezon badań. Przebadano powierzchnię ponad 91 m².

Prace skoncentrowane zostały w południowej części stanowiska, u podnóża wewnętrznego wału, gdzie założono 8 wykopów: 9-17/97 (kontynuowano numerację z poprzedniego sezonu). Celem badań było rozpoznanie założenia przestrzennego obiektu architektury murowanej oraz określenie jej chronologii. Relikty muru kamiennego, wykonanego w technice *opus emplectum* i posadowionego na fundamencie gliniano-kamiennym, odsłonięto w pierwszym roku badań. Jednym z zadań badawczych było również określenie miejsca, jakie pełniła odkryta budowla (świątynia), w organizacji kościelnej państwa wczesnopiastowskiego. Ponadto za podstawowe zadanie badawcze uznano również szczegółową datację wczesnośredniowiecznych nawarstwień kulturowych i określenie związków przestrzenno-chronologicznych między nimi.

Wykopy 9-10/97 założono na linii przebiegu ściany południowej muru — oba eksplorowano do poziomu stropu fundamentu kamiennieo-glinianego. Na stropie fundamentu zalegała warstwa z materiałem zabytkowym pochodzącym z 1 połowy XII wieku (warstwa VI-VIc).

W wykopach 11-12/97 uchwycono nawarstwienia powstałe w okresie neolitu (kultury pucharów lejkowatych), okresie halsztackim (kultura łużycka) i we wczesnym średniowieczu. W wykopie 12/97 z okresu wczesnego średniowiecza pochodziły dwa poziomy zróżnicowanych chronologicznie i kulturowo warstw. Młodszy z nich tworzył nawarstwienia demolacyjno-rumowiskowe (IVA-d, VI). Materiał ceramiczny pozyskany z tego poziomu stratygraficznego datować można na podstawie analizy technologiczno-stylistycznej na IX/XII-1 połowę XII w., podobnie jak liczne przedmioty codziennego użytku — m.in. fragment wagi brązowej i szpilę kościaną. Do poziomu starszego zaklasyfikowano warstwy IX, Xa, Xb, których chronologię na podstawie materiału ceramicznego określono na 2 połowę X-X/XI wiek.

W wykopach 14-15/97 zadokumentowano nawarstwienia wczesnośredniowieczne, datowane na 1 połowę XII w., które łączyć można z momentem niszczenia budowli.

W ośmiu eksplorowanych w bieżącym sezonie badawczym wykopach (7-8/96 oraz 9/97, 10/97, 13-16/97) stwierdzono występowanie reliktyw budowli monumentalnej w postaci: muru kamiennego, wzniesionego w technice *opus emplectum* (wykopy 7/97, 8/97, 14/97); fundamentu kamiennieo-glinianego zalanego od góry zaprawą wapienną (wykopy 10/97, 12-14/97, 16/97); negatywów powstałych w wyniku wybierania materiału budowlanego (wykopy 7/96, 8/96, 9-10/97).

Odsłonięte fragmenty muru kamiennego zbudowane były z okrzesek granitowych i piaskowcowych, spojonych dużą ilością zaprawy wapiennej. Szerokość muru dochodziła do 1,95 m, natomiast zachowana wysokość była różna i wynosiła od 0,4 do 0,9 m. Odkryte południowe lico zachowane było do wysokości czterech warstw kamieni. Ściany licowano płaskimi kamieniami, na których w dolnej partii miejscami zachował się tynk. Dłuższa oś obiektu, o udokumentowanej jak dotąd długości 36 m, usytuowana była na linii wschód-zachód. Najlepiej zachowała się południowo-wschodnia część budowli, gdzie odkryto fragment nawy bocznej, jej południową absydę oraz część absydialnie (?) zakończonego prezbiterium (wykopy 14/97, 15/97). Na podstawie dotychczasowego rozpoznania sądzić można, że odkryte fragmenty budowli są pozostałością najstarszej rozpoznanej jak dotąd na Pomorzu świątyni chrześcijańskiej. Moment budowy i ostatecznego zniszczenia obiektu sakralnego upatrywać można w interwale czasowym pomiędzy 2 połową X-X/XI (warstwy kulturowe, na których posado-